בעזהשי"ת

על ידי התורה והמצוות נשלם תכלית בריאת האדם / קומת האדם כדוגמת המשכן וכליו / המקבל על עצמו לקיים המצוות נחשב כאילו קיימן / ע"י שמירת שבת נשלם בריאת האדם / בתחילת מסירת המצוות נרמז תכלית האדם / הבן הרשע אינו מאמין שעל ידי המצוות נעשה שותף בבריאה

החודש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם וגו' (שמות יב, ב), יש לדקדק מהו כפילות הלשון.

ונראה לבאר בהקדם דברי **הישמח משה** (פ' בראשית) על הפסוק **נעשה אדם** (בראשית א, כו), ודקדק למה לא אמר 'אעשה אדם' בלשון יחיד, ומביא בשם **העיקרים** לבאר למה נאמר בכל הנבראים 'כי טוב' אבל בבריאת האדם לא נאמר בו כי טוב, וביאור כי הבעל חי נשלם הטוב שבהם עם יצירתו, אבל האדם לא נשלם טובו בשעת בריאתו, כי תכלית בריאת האדם שיגיע ממנו טוב אחר, דהיינו שכאשר יוציא כוחותיו אל הפועל להיות עובד ה', אז יבוא אל השלימות המכוון בו, עכ"ד העקרים, ולפי זה מבאר הישמח משה שלא שייך לומר ביצירת האדם 'אעשה אדם', דהרי בשעת הוולדו אינו בגדר אדם בשלימות, כל זמן שלא הוציא כוחו לפועל על ידי עבודתו, לכן אמר **נעשה אדם**, כלומר אני והוא, שגם האדם בעצמו יש לו חלק בבריאת שלימות האדם, עד כאן תוכן דבריו הקדושים.

והנה **בייטב לב** (פ' ויקהל) מביא מהזוה"ק (תרומה, ח"ב קסב:) דציורא דמשכנא וציורא דבר נש כולא חד, וכן הוא באגרת הרמב"ם (לבנו), שכל קומת המשכן והארון וקדשי קדשים וההיכל והשולחן והמנורה והמזבחות, וכל כלי המשכן קטן כגדול, הכל נמצא כדוגמתו בקומת האדם בכל פרטי איבריו וגידיו, וצריך לקדש ולטהר מלא קומתו מראשו ועד רגליו עד שהוא עצמו יהיה בבחינת משכן להשי"ת. ובזה מבאר הייטב לב הפסוק (שמות כה, ח) **ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם**' דייקא, ואמר **ככל אשר אני מראה 'אותך'**, ולא אמר 'לך', כלומר אותך ממש, שכל גופו הוא תבנית המשכן וכל כליו, **וכן תעשו**, שיעשו איבריהם וגידיהם בחינת משכן וכליו, עכ"ד.

והיוצא מדבריהם, שעל ידי קיום כל מצוות התורה אנו נעשים שותפים להקדוש ברוך הוא בבריאת האדם, וגם אנו בונים משכן לשכינה בתוכינו. אמנם מי יאמר שזכה לקיים כל המצות כהוגן, ויש לומר שעל ידי שיקבל אדם על עצמו בקבלה גמורה לקיים כל המצוות, הרי זה נחשב כאילו קיימן, כדמצינו בחז"ל (קידושין מ.) 'חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה'.

ועל פי זה יבואר המדרש (תנא דבי אליהו פי"ז) 'כיון שאמרו ישראל נעשה ונשמע, מיד אמר הקדוש ברוך הוא ויקחו לי תרומה', והפירוש, שכוונת ישראל באמרם 'נעשה ונשמע' היינו שנקיים מה שאמר הקדוש ברוך הוא 'נעשה אדם', כלומר שיבא האדם לשלימות על ידי התורה והמצוות, זה נעשה על ידי 'ונשמע' שהוא מלשון קבלה, שנקבל על עצמנו לקיים כל המצוות, וכיון שאמרו ישראל כן, מיד אמר הקדוש ברוך הוא ויקחו לי תרומה וגו' ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם', שבאופן זה נעשה האדם גם משכן לשכינה.

וזהו מה שאמרו חז"ל 'כל השומר שבת כהלכתו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית' (עי' שבת קיט: ומכילתא כי תשא), דהשבת שקולה כנגד כל התורה, ועל ידי זה 'נעשה' שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית, שנשלם תכלית בריאת האדם.

ובזה יש לבאר הפסוק **החודש הזה וגו'**, דהנה מבואר ברש"י בפרשת בראשית (א, א) שבפסוק זה מתחיל מסירת המצוות, וזה לשונו שם: 'אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל'. וכיון שכאן מתחיל מסירת המצוות, על כן אמר **'החודש הזה 'לכם' וגו' ראשון הוא 'לכם'**, להורות שעל ידי קיום המצוות נעשה ה'ראשון' הוא הקדוש ברוך הוא שותף 'לכם' בבריאת האדם.

גם יתפרש על דרך זה מאמר בעל ההגדה בקושיית בן הרשע, 'מה העבודה הזאת לכם וכו', לפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר, אילו היה שם לא היה נגאל', דהכוונה בשאלתו מה העבודה הזאת 'לכם', מה זה שאתם סבורים שתוכלו להיות שותפים עם הקדוש ברוך הוא בבריאה על ידי התורה והמצוות, ותשובתו בצידו 'לפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיק"ר', דהיינו שאינו מפרש 'נעשה אדם' כפירושו של העיקרים הנ"ל, ועל כרחך שמפרש כמו שפירשו המינים שיש ח"ו שיתוף בבריאה, וכדאיתא במדרש (בראשית רבה ח, ח) שהקדוש ברוך הוא נתן מקום למינים לטעות, לפיכך הוא כפר בעיקר, ואומרים לו 'אילו היה שם לא היה נגאל', כי אותם שלא האמינו מתו במצרים.

ובזה אפשר לפרש הפסוק (ויקרא יח, ה) **ושמרתם את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם אני ה'**, דעל ידי שמירת המצות 'נעשה האדם' כתכלית בריאתו בשלימות, והיינו כפירוש העיקרים, ולא כטעותם של המינים הנ"ל, ולכן נאמר כאן **אני ה'**, כלומר לבדו, שאין שיתוף עמו.

❖ ❖ ❖

לבאר דברי רש"י 'עשו כל עבודותיו לשם שמים' / סתירת הש"ס בענין תורה ומצוות שלא לשמה / בתחילת העבודה מותר שלא לשמה ואח"כ יעבוד בלתי לה' לבדו / טעם השם 'אחרון של פסח'

ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה' (שמות יב, יא)

עיין ברש"י וזה לשונו, הקרבן הוא קרוי פסח על שם הדילוג והפסיחה וכו' ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים, עכדה"ק. ויש לדייק למה מסיים רש"י 'ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים', מה עניינו להכא.

ונראה לי לפרשו בהקדם הקושיא הידועה, דמצינו בחז"ל שני מימרות הסותרות זו את זו, במסכת אבות אמרו (פ"א מ"ג) 'אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הוו כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס', ומצינו בפסחים (נ:) 'לעולם יעסוק אדם בתורה ומצות שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה'.

ומבאר בספה"ק **ייטב פנים** (פ' פרה אות ד) תירוץ נכון על זה, והוא דבתחילת עבודת האדם צריך להרגיל עצמו בבחינת שלא לשמה, ולבסוף יכוון רק לכבודו יתברך, ומביא בשם **העקידה** לפרש הפסוק (דברים ה, כו) **מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי**, היינו שעובד את ה' מחמת רוממותו יתברך דייקא, ולא מחמת יראת העונש, אז **למען ייטב להם ולבניהם לעולם**, שעבודה כזו מנחיל אדם לזרעו עד עולם. ועל דרך זה מפרש גם הפסוק **ראשית חכמה יראת ה'**, אז **תהלתו עומדת לעד**, כנ"ל בשם העקידה, אך במצות קרבן פסח מצינו הטעם בהפסוק (שמות יב, כב) **והגעתם על המשקוף וגו', ולא יתן המשחית לבא אל בתיכם לנגוף**, הרי התורה צוותה לעשותו מכח שכר ועונש כדי להינצל מהמשחית, ולכאורה היה להם לעבוד בלתי לה' לבדו כדי לקיים מצות הבורא, אלא כי בצאתם מארץ מצרים הותר להם להרגיל עצמם לעבוד הבורא יתברך מכח שכר ועונש, ואחר כך יתעלו למדריגה גדולה לעבוד בלתי לה' לבדו, לא מאותו הטעם להשמר מהמשחית, כי אם מכח שכך גזר ה' ונעשה כחק בלי טעם. וזה שאמר הכתוב (שם כד) **ושמרתם את הדבר הזה לחק**, היינו אם אתם מקיימים מצות פסח כחק לא בשביל הטעם כדי למנוע המשחית, אז **לך ולבניך עד עולם** דעבודה כזו בלתי לה' לבדו נשאר לעד ולעולם כנ"ל, עד כאן דבריו הקדושים בקוצר אמרים.

ובזה ניחא דברי רש"י הנ"ל, דקרבן פסח קרוי על שם הדילוג והפסיחה וכו', ולכאורה קשה האיך אנו עושין עבודה משום שכר ועונש, הרי מצינו דאסור לעבדו על מנת לקבל פרס. אך יבואר שפיר לפי דברי הייטב פנים הנ"ל, דבתחילת העבודה מותר להרגיל עצמו בבחינת יראת העונש, שכשיצאו ממצרים היתה אז תחילת עבודתם, והותר להם העבודה שלא לשמה, על כן ממשיך רש"י ואומר דזה שרי רק עכשיו בתנאי אם 'אתם עשו כל עבודותיו לשם שמים', כלומר שלאחר שיכנסו לכלל העבודה יעבדו בלתי לה' לבדו בלי שום פניות.

ואפשר לפרש בזה ג"כ השם 'אחרון של פסח', ואפשר דרמיזא טמון ביה, והוא דכבר אמרנו ד'פסח' מורה על תחילת העבודה שעובדין רק מיראת העונש, ולזה נקרא היום האחרון בחג זה 'אחרון של פסח', להורות שיש לזה סוף, דאחר כך צריך לעבדו מחמת גודל רוממותו יתברך בלתי לה' לבדו.